

Mobbing er mer enn hva øyet ser

MOBBING

Rune Fardal, psykologistudent, UiB

Ofrene bør ta større ansvar for å unngå å bli mobbet, sier psykolog Jan Atle Andersen i BT 10. februar. Han mener psykisk mobbing i form av ord er så krenkende som det ofretter lar det bli. Han bringer ofret inn som medspiller og spør om ikke barn som blir mobbeofre burde lært at ord ikke er skadelige. Så enkelt er det ikke i alle slike konflikter, selv om han har et poeng om å styrke barns psykologiske forsvarsevne.

Professor Dan Olweus mener Andersens forståelse er et uttrykk for en «forferdelig holdning til ofrene. For Olweus bærer mobberne hele ansvaret, for Andersen har ofret også et ansvar.

Barn er ekstra sårbare

Antagelig har begge rett! Vi får inntrykk av at Olweus arbeider med barn, mens Andersen arbeider med voksne. Det gir et svært ulikt sammenligningsgrunnlag. Barn har ikke ferdig utviklede psykologiske forsvarsmekanismer, det gjør dem med sårbare.

Det er mange ulike mobbekonflikter. I Andersens voksenkonflikter har man normalt å gjøre med kognitivt velutviklede personer som i stor grad bør forventes å kunne svare på de måtte oppfatte som krenkende bemerkninger.

Noen voksne tåler mindre

Mange voksne mangler et velutviklet psykologisk forsvar mot det de oppfatter som krenkende grunnet traumer i tidlig barndom. Narissistisk sårede mennesker, hvis Selv er fragmentert, med lave terskler for å bli krenket som følge av angst og depressive trekk, reagerer ikke slik et menneske med normalt utviklede psykologiske forsvarsevner gjør. De har ikke utviklet et Selv og en identitet som kan tåle slike påkjenninger.

De tar seg enten så nær av krenkelsen at de blir syke, eller de reagerer med narissistisk raseri, som kan få utløp fra drap til kynisk manipulering og hatpreget adferd. De er ikke sterke nok til å konfrontere den som krenker, men er utspekulerte nok til å manipulere situasjonen rundt den de opplever krenker dem. Manipulasjonen er langt verre enn den åpne ordkrigen som er så typisk for mobbere.

Når selvet vakler

I slike settinger er det ikke sikkert at mer normalt utrustede vil opplevd å føle seg krenket. Andersen synes reflekterer et syn der voksne bør kunne stå opp for seg selv. Men forstå at barn hvor umulig det er for en narissistisk såret person å nå dette nivået? De er rett og slett ikke de strukturerne i hjernen som må til å håndtere denne typen utfordringer. Kronisk stress i tidlig barndom hemmer utvikling av slike strukturer.

MANGE TYPER MOBBING: Ikke sjelden fremstår den egentlig aggressive, mobberen, som et offer og det egentlige offer for denne adferden, som den aggressive!

PHOTO: LUDVIGSRUBEN

Deres Selv er ofte fragmentert og svært sårbart. Identiteten bygger ofte på egne urealistiske forestillinger, svake for kritikk. Dette til tross for det grandiose bildet de viser omverdenen. Mange psykologer synes ikke forstå denne problematikken. I stedet ser de symptomer i form av uspesifisert angst og det som kan forevikles med depressive trekk, men som i realiteten er innestengt sinne og hatfull bitterhet. (Millon, 1996).

Med grandios selvbilde

Olweus er i sin typisk terapeutiske vinkling opptatt av offerets rettigheter. Hans vinkling kan synes for enkel, siden ofte har en adferd som kan utløse aggressiv reaksjon fra andre. Gjennom primitive psykologiske forsvarsmekanismer som projektiv identifikasjon kan de trigge andre til å fremstå med den aggresjon de selv koker over med, men som de ikke tør vise ut. Internasjonal fagliteratur beskriver dette meget godt. Dermed kan ofre være både deltagende og ikke deltagende i en mobbesituasjon.

Utterpunktene ser vi ved personer med narissistiske forstyrrelser. Deres selvbilde er grandios og perfekt i en fantasipregert virkelighet. Som et forsvar mot tidlige traumer og krenkelser fremstiller de seg selv som guds gave til menneskehete. Der nå blir utsatt for psykiske påkjenninger, kan de oppfatte helt elementære mellommenneskelige utfordringer som alvorlige krenkelser.

For enkelt fra Olweus

Det både unge og voksne med normalt psykologisk forsvar

fakta fagtermer

- **Proektiv identifikasjon:** Når en projiserer egen adferd over på andre ved å prosessere den andre til å oppføre seg på samme måte som en selv.
- **Narissistisk dynamikk:** Adferden som oppstår når man skaper seg en kunstig vaklede selvbilde.

drittsekker og i visse tilfeller psykoper. Det er viktig å forstå at mobbekonflikter kan være symmetriske, der begge parter takler dette adekvat og de kan være asymmetriske, der den ene er både fysisk og psykisk overlegen.

Asymmetriske konflikter kan til og med være slik at den underlegne mobber og trakasserer den overlegne både direkte og indirekte. Slik dynamikk er ekstremt komplisert. Ofte består trusselbildet av mer enn Andersens ufarlige ord, de følges opp av fysisk mobbing.

Rollene blir byttet om

I konflikter som preges av narissistisk dynamikk er svært kompliserte mekanismer i spill. Ikke sjelden fremstår den egentlig aggressive, mobberen, som et offer og det egentlige offer for denne adferden, som den aggressive! For omgivelsene blir rollene byttet om. Mennesker med narissistiske trekk, er spesialister på dette spill. De fremstiller seg som ofre for den andres aggresjon. I slike settinger kommer både Andersens og Olweus' forståelse til kort.

Slik samhandling er ekstremt skadelig for samfunnet og for dem som må forholde seg til slike mennesker. Folk flest forstår ikke hvordan en kvinne kan påstå at en så kjækk mann kan være så ondskapsfull! Kvinnen kan fremstå aggressiv i sine forsøk på å få omgivelsene til å forstå at hun er blitt utsatt for vold og trakassering. Helsepersonell, barnevern, mange psykologer, politi og domstoler tolker henne ofte feil. Det samme gjelder der

kjønnsrollene er omvendt. Årsaken til slike feiltolkninger ligger i menneskets behov for å se at verden er slik vi trodde den var.

Forsvarer egne modeller

Den frustrasjon slike opplever ved å se hvordan den egentlig aggressive (mobberen) klarer å manipulere alle i omgivelsene, fører normalt til frustrasjon som misoppfattes som aggresjon og et til dels overdrevet forsøk på å finne forståelse for den vold man faktisk utsattes for. Det er svært vanskelig å trenge gjennom dette uten kunnskap om narissistisk dynamikk.

Mobbing er derfor så mye mer enn de modeller både Andersen og Olweus jobber ut ifra. Begge har økonomiske og karrieremesige bindinger til sine modeller. Dette må man huske når man prøver forstå deres respektive innfallsvinkler til dette kompliserte felt.

Sterke trenger ikke mobbe

Uansett modell og teori, det er et poeng å gjøre barn mer robuste mot psykologisk stress. De burde både lært hvordan de skal beskytte seg, men også hvilken smerte det er å bli mobbet. Det er et paradoks at mobbing i sitt utgangspunkt faktisk er et uttrykk for en svak posisjon. En som er trygg på seg selv har ikke noe behov for å trekke på andre! Kanskje er den beste medisin mot mobbing å arbeide for en sterk identitet og Selv-følelse hos barn. Ikke egoisme, men opplevelse av egen mestring, kombinert med et forståelse og empati med andre.